

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В СИСТЕМІ "ШКОЛА- СІМ'Я"

У статті обґрунтовано необхідність творчо-просвітницької взаємодії класного керівника з батьками учнів задля успішної реалізації особистісно орієнтованого виховання в системі загальноосвітньої школи. Проаналізовано також основні причини суперечок у системі "школа- сім'я" та варіанти їх усунення.

Ключові слова: особистісно орієнтований підхід, класний керівник, система виховної роботи, творчо-просвітницька взаємодія, батьківська громада.

За умов різних соціальних змін був фактично порушений механізм передачі емоційних зв'язків від покоління до покоління. Культивування однотипного державного виховання (ясла, дитсадок, школа з продовженим днем) призводили до заперечення розуміння, прийняття, визнання дитини, а в сім'ї не спрацювала ідея "безумовної любові".

Особистісно орієнтоване виховання передбачає формування і розвиток у дитини особистісних цінностей. Лише вони, завдяки своїм сутнісним показникам, здатні виконувати функцію вищого критерію для організації індивіда в світі й опори для особистісного самовизначення [1, с.5], оскільки виховання – категорія вічна; воно виникло з появою людини та існуватиме, поки є потреба передавати досвід від одного покоління іншому. Отже тлумачення виховання як структурної одиниці освіти принижує його роль і не відповідає реаліям соціальної практики. Виховання становить головну внутрішню сутність і навчання, і освіти та є його складовим [2, с.8]. К.Д.Ушинський неодноразово стверджував пріоритет виховання над навчанням.

Особистісно орієнтованій спрямованості виховання велику увагу приділяли у своїх працях педагоги: Ш.Амонашвілі, Р.Бернс, А.Бойко, І.Зязюн, С.Кононко та ін.; психологи: І.Бех, Ю.Гільбух, І.Кон, Г.Костюк, А.Маслоу, Ю.Орлов, В.Петровський, В.Рибалко, К.Роджерс, Л.Рувинський, І.Якиманська та ін. Зокрема, А.Маслоу підкреслював, що кожна дитина має особисту натуру, яка є вродженою і чинить опір втручанням [5]. Учитель повинен виявити цю натуру та врахувати її індивідуальні особливості. Сутності особливості дитини повинен вивчати класний керівник, адже в сучасній загальноосвітній школі основну виховну функцію, починаючи з першого класу, виконує саме він.

Проблемі вдосконалення процесу підготовки вчителів до роботи з батьками учнів приділяли значну увагу видатні педагоги: К.Ушинський, П.Лесгафт, П.Блонський, С.Шацький, А.Макаренко, В.Сухомлинський. В українській педагогічній науці проблеми сімейного виховання розглядаються також у роботах О.Воропая, В.Постового, В.Семіченко, В.Скуратівського, М.Стельмаховича, О.Сухомлинської, у наукових публікаціях М.Євтуха, удослідженнях із пролем родинного виховання І.Бега, В.Кузя, Ю.Руденка, З.Сергійчука, П.Щербаня та ін., зарубіжних педагогів: А.Торре Делло, Дж.Уінделла, Г.Фігдора та ін.

Проблеми цілісного розвитку особистості учня протягом усіх років його навчання у школі розв'язуються скоріше інтуїтивно, оскільки цілеспрямованої стратегії розвитку особистості педагога допоки не мають. Нині у психолого-педагогічній науці владно заявляє про себе такий конструктивний підхід, згідно з яким слід створювати нові механізми виховання і моральної самореалізації школярів, а не лише культивувати ті, що вже склалися.

Особистісно орієнтований підхід у вихованні неможливий без вивчення особистості дитини, а дослідження особистості, в свою чергу, неможливе без знайомства з сім'єю вихованця, вивчення психологічного клімату, якому розвивається учень. Загально відомо, що сім'я – провідний фактор виховання дитини. Психологами доведено, що основні риси характеру людини закладаються саме у перші 5 років життя. Тому до школи потрапляє

дитина із чітко вираженими особистісними рисами. Характер же учня виправити, як показує практика, неможливо, а школа може змінити лише дещо в особистісній структурі вихованця.

Мета. У статті зроблено спробу з'ясувати основні причини непорозуміння у системі "школа-сім'я" та варіанти їх подолання.

Процес реалізації особистісно орієнтованого підходу до виховання має на увазі творчо-просвітницьку роботу вчителя з батьківською громадою учнів молодшого шкільного віку. Класний керівник повинен стати центральною фігурою в проектуванні педагогічної системи взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу. Подібна робота охоплює всі форми діяльності: індивідуальну, групову, колективну. Зміст взаємодії з батьківською громадою включає:

- ознайомлення з психологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку;
- ознайомлення батьків із сучасними виховними технологіями;
- ознайомлення з системою виховної роботи класного керівника.

Крім того, передбачається в подальшому удосконалити знання батьками специфіки виховання школярів. Адаже важливого значення, на думку науковців, набуває розуміння шляхів гармонізації стосунків з дітьми та здатність представників батьківської громади до проектування й розв'язання виховних ситуацій у взаємодії школи і сім'ї.

Взаємодія з батьківською громадою найперше необхідна класним керівникам, адже шкільний період є визначальним у житті молодої людини. Саме тоді відбувається інтенсивний процес особистісного самовизначення школярів, формується система цінностей, змінюється мотивація поведінки та вчинків, проектується модель майбутнього ставлення до батьків, оточуючих людей, та держави в цілому.

З досвіду співпраці з батьками учнів молодших класів, можна зробити висновок про основні причини непорозуміння у сім'ях. Перш за все це завищені вимоги до власних дітей, постановка перед ними нереальних цілей. Особливо часто це відбувається в сім'ях, де батьки за певних причин не змогли само реалізуватися та не здійснили своїх життєвих планів. У своїх дітях такі батьки намагаються втілити власні втрачені мрії, часто не враховуючи дитячих інтересів, особливостей характеру, а нерідко, і розумових здібностей. Обмаль інформації про власних дітей та надмірна амбіційність деяких батьків призводять до кризових ситуацій в сім'ях. Такі конфлікти важливо розв'язати класному керівникові. У виховному арсеналі класного керівника є безліч можливостей створити ситуацію успіху, яка допоможе підвищити самооцінку дитині, а батькам – відчувти гордість за свою дитину та побачити її з іншого, зовсім невідомого боку.

Знайомлячись із класом та вивчаючи кожную особистість окремо, класному керівнику необхідно мати інформацію про склад сім'ї учнів. Крім опрацювання анкетних даних, результатів спостережень, бесід, інформації з класного журналу, можна скористатися досить відомою методикою – малюнком сім'ї. Молодші школярі залюбки зобразять усіх членів своєї родини і вкажуть те місце, яке, на їх думку, вони посідають. За допомогою шкільного психолога або самостійно, вчитель зможе проаналізувати результати дитячої творчості, та в першу чергу познайомитися з сім'ями, малюнки яких складають неоднозначне враження: можливо, то будуть малюнки, де переважають темні кольори, агресивні елементи (гострі зуби, гострі кути, сильна штриховка темними кольорами, тощо); де всі члени родини знаходяться на великій відстані один від одного; або де дитина відсутня зовсім і под.

Існує багато суперечливих думок серед учнів та науковців з приводу того, чи слід відвідувати дітей вдома. Досвід роботи у школі вказує на те, що класному керівнику необхідно це робити, заздалегідь попереджаючи про свій візит та чітко обговоривши з батьками його мету. Атмосфера у сім'ї є одним з головних факторів, які формують самооцінку школяра та його "Я-концепцію", а відомо, що небагато дітей мають сприятливі умови для подібного формування. За нашими спостереженнями, більшість живе у сім'ях, де панує атмосфера напруження та песимізму, де дітей осуджують та не приймають. Існує статистика, що лише 50 % дітей відчуває безпеку у сім'ї; кожен п'ятий – у школі; кожен десятий – у своєму середовищі. За даними українського соціологічного дослідження, кожную

третю дитину б'ють у сім'ї часто; кожну десяту - постійно б'ють; кожну п'яту – ображають. Оскільки традиційна система виховання спрямована на "слухняного" вихованця, класному керівнику необхідно проводити роз'яснювальні бесіди, семінари, запрошувати спеціалістів для проведення кваліфікованої педагогізації батьків.

На окрему увагу заслуговує тема проведення батьківських зборів. Класні керівники часто ображаються на те, що батьки неохоче відвідують такі зібрання. Не цікавляться життям класу та шкільного загалу, є пасивними. Але наші спостереження дозволяють зробити висновок, про те, що провина такого ставлення лягає саме на класних керівників, які дозволяють собі прийти на збори непередготовленими, та перетворюють їх на сухе привселюдне аналізування успішності та поведінки окремих учнів, а закінчуються традиційним збором коштів. До проведення батьківських зборів необхідно готуватися не менш ретельно, ніж до уроків, оскільки саме вони відіграють велику роль в педагогізації батьківської громади. На жаль, не всі батьки мають відповідну педагогічну, або психологічну освіту і багато питань для них є незрозумілими, отже батьківські збори повинні виконувати просвітницьку місію. Обов'язковим, на нашу думку, є інформаційно-просвітницький блок з необхідною для батьків інформацією щодо психологічних новоутворень дітей молодшого шкільного віку, оптимального розподілу навантаження, режиму дня, харчування, взаємин з однолітками, дорослими, членами родини, тощо. Необхідно знайти, за що похвалити дитину, батьки якої прийшли на збори, а всі претензії висловлювати індивідуально. Практика виправдовує запрошення фахівців із різних галузей, як от: шкільного психолога, шкільного лікаря, вузьких медичних спеціалістів, дільничих інспекторів міліції, пожежної охорони, тощо. В контексті психолого-педагогічного діагностування добре проводити анкетування щодо вивчення стилів сімейного виховання, взаємин в родині, обізнаності батьків про інтереси та здібності своїх дітей. Тобто, необхідно створити відповідну конструктивно-доброзичливу атмосферу, щоб батьки бачили зацікавленість педагога їх дітьми, бажання змін на краще, і не боялися почути у свій бік образливі висловлювання. Але тут важливим є витримування пропорції часу для різних видів роботи.

Постійної уваги класного керівника потребують сім'ї "заробітчани", де один чи обидва з батьків виїхали на заробітки за кордон. У даному випадку дитину забезпечують матеріально, але втрачають як особистість, оскільки руйнуються родинні зв'язки. Такі сім'ї необхідно негайно виявляти та тримати під особливим контролем.

Протягом педагогічної діяльності класному керівнику доводиться бачити різні сім'ї, спостерігати різноманітні сімейні стосунки, що накладає на педагога додаткові моральні обов'язки. Головним із них є конфіденційність, адже вчитель може володіти дуже особистою, навіть інтимною інформацією. Здатність до співпереживання, альтруїзму для вихователя вкрай важливі, але вони повинні мати розумні межі, щоб не призвести до негативного виховного ефекту. Тому на першому етапі своєї діяльності вихователь має чітко окреслити умови і обмеження, у яких він працюватиме з вихованцем. Із першого контакту з дитиною та сім'єю класний керівник повинен подумки прогнозувати її особистісну реакцію на всі ситуації, які складають простір виховної діяльності. Стиль спілкування з батьківською громадою – суттєвий момент у діяльності вихователя. Під час бесіди потрібно уникати офіційного тону, зверхності, агресії, наказів, вимог, розмовляти спокійно і доброзичливо, але необхідно встановити певну дистанцію.

Узагальнюючи сказане, можна виокремити основні причини проблем, що виникають у дітей молодшого шкільного віку в стосунках з дорослими:

Причини проблем взаємин з батьками

- критична налаштованість батьків до власних дітей;
- автономізація дітей від батьківського впливу;
- неспроможність перебудувати взаємини з дітьми відповідно до віку (помічати зміни вчасно);

Причини проблем із класним керівником

- упереджене ставлення класного керівника до учнів;
- ігнорування індивідуальних та вікових особливостей дітей;
- оцінка особистості дитини за зовнішніми показниками (успішність, поведінка);
- недостатня психолого-педагогічна підготовка до роботи з дітьми відповідної вікової категорії.

Усунення причин, що викликають труднощі у взаєминах школярів із дорослими, перебуває в компетенції класного керівника. Праця учнями даної вікової категорії вимагає від педагога певних навичок і умінь, спеціальних знань.

- Педагог-класний керівник повинен володіти знаннями про вікові особливості дітей, з якими йому належить працювати.
- Уміти збирати та обробляти дані психологічних досліджень; вміло користуватися наданою інформацією, дотримуватися конфіденційності.
- Знати сучасні виховні технології та системи, користуватися цими знаннями при організації власного педагогічного процесу.
- Постійно займатися педагогізацією батьківської громади даного класу, залучати психологів, інших спеціалістів.
- Бути креативним, мобільним, уміти швидко та адекватно реагувати на ситуацію, що склалася.

Головна мета взаємин класного керівника з батьківською громадою – це створення сприятливої атмосфери для становлення особистості учнів, адекватної самооцінки, щоб шкільне виховання не розходило із вихованням сімейним. Така співпраця набуває повноцінного характеру лише за умови, якщо вихователь, класний керівник озброєний знаннями існуючих у цій галузі закономірностей, уміє побачити прояви цих закономірностей у життєдіяльності, у конкретних діях та вчинках того шкільного класу, який доручений його піклуванню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. /І.Д.Бех – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бех І.Д. Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання /І.Д.Бех //Світ виховання. – 2004. - № 5. – С. 12.
3. Галич Т.В. Співпраця з батьківською громадою в контексті особистісно орієнтованого підходу до підлітків у системі роботи класного керівника //Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми. СумДПУ імені А.С.Макаренка. № 4(22), 2012. – С. 357.
4. Гільбух Ю.З. Шкільний клас: як пізнати й виховати його душу. /Ю.З.Гільбух, О.В.Киричук. - К.: Перспектива, 1996. – 208 с. – (Учитель і психодіагностика: № 7).
5. Коберник О.М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі: навч.метод.посіб. /О.М.Коберник; наук.ред. О.В.Киричук. – К.: Науковий світ, 2001. – 182 с.

Галич. Т.В.

ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ "ШКОЛА-СЕМЬЯ"

В статъе обоснована необходимость творческо-просветительского взаимодействия классного руководителя с родителями учащихся для успешной реализации

лично ориентированного воспитания в системе общеобразовательной школы. Проанализировано также основные причины противоречий в системе "школа-семья" и варианты их устранения.

Ключевые слова: лично ориентированный подход, классный руководитель, система воспитательной работы, творческо-просветительское взаимодействие, родители.

Galich T.V.

*PERSON'S UP-BRINGING ACTIVITIES OF THE CLASS-MANAGER IN THE SYSTEM
"SCHOOL-FAMILY"*

The article deals with necessity of pedagogical cooperation with the parents of schoolchildren for successful realization of person's up-bringing.

Key words: person's up-bringing, class-manager, pedagogical cooperation, parents.

УДК37.034:371.13:373.3

Горлова А.В., Резнік Н.О.

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ГУМАНІСТИЧНО СПРЯМОВАНОЇ ВИХОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено обґрунтуванню важливості і ефективності професійних умінь учителів початкової школи та окресленню практичних аспектів підготовки майбутніх педагогів до створення виховної взаємодії на гуманістичних засадах.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація освіти, гуманістична спрямованість, ціннісне ставлення, виховна взаємодія.

Динаміка перетворень, які відбуваються сьогодні в житті нашої Батьківщини, висуває нові вимоги до системи освіти і виховання. Перед українським суспільством гостро постає проблема вдосконалення виховної роботи, спрямованої на формування свідомої, освіченої особистості, здатної до ініціативи, самовизначення, гуманних вчинків. Важливість розв'язання даних задач окреслено у нормативно-правових документах, які визначають напрямки освітянської діяльності (Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту"; Державна програма "Вчитель", Концепція педагогічної освіти, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.).

Становлення особистості підростаючої людини залежить від виховного середовища, в якому вона знаходиться. Для молодшого школяра в даному контексті вкрай важливою є взаємодія зі значущими дорослими – батьками та учителями. Тож виховання, як цілеспрямована діяльність педагога з формування особистості дитини, її світосприйняття, духовності, ціннісних орієнтацій, вчинкового потенціалу, має будуватися на підґрунті високого професіоналізму, мотивації, індивідуального стилю педагогічного мислення. Якщо студенти, майбутні педагоги початкової школи, розуміють вагомість розвитку в учнів ціннісного ставлення до себе та навколишнього світу, пріоритетними для них стають рефлексія, самопізнання, розвиток здатності до інноваційної діяльності, глибоке усвідомлення цілей педагогічної взаємодії.

Актуальність проблеми визначена великою кількістю досліджень вітчизняних та іноземних авторів. У працях Дж. Дьюї, А. Маслоу, К. Роджерса, С. Холла, Ф. Фребеля науково обґрунтовані положення цінності та унікальності кожної особистості, взаємозалежності виховання і розвитку, важливості індивідуального підходу та врахування особливостей, інтересів та потреб вихованців. Теоретичні та методичні основи підготовки учителя до педагогічної діяльності висвітлені у працях Г. Балла, І. Беха, І. Зязюна, О. Дубасенюк, О. Кондратюка, Л. Міщик, О. Пехоти, Г. Троцько. Особливості підготовки